

Kor e alle *k*-ar hen?

Variasjon mellom *k*- og *v*- i spørjeord blant bergenske barnehagebarn

Randi Neteland, Magnhild Selås og Ann-Kristin Helland Gujord

Artikkelen presenterer ei undersøking av variasjon mellom *k*- og *v*- i framlyd av spørjeord blant bergenske barnehagebarn med norsk som første- og andrespråk. I undersøkinga er det brukt innsikter frå både sosiolingvistikk og barnespråkstileigning for å finne ut korleis barna tileignar seg denne sosiolingvistiske variabelen. Datamaterialet som undersøkinga er basert på, er frå opptak av samtalar mellom to–tre barn som leika saman i barnehagane dei går i. Medan Mykings undersøking av same variabel frå 1988 peika mot ei utvikling der *v*- i framlyd kunne vere på veg ut av bergensk, har seinare undersøkingar vist at *v*- framleis er noko brukt, også av ungdommar i Bergen. Dei nye resultatane som blir presentert her, viser at barna brukar overraskande mykje *v*- i framlyd – langt meir enn ungdommar og vaksne frå Bergen.

1 Innleiing

Bergensarar kan spørje med både *vem* og *kem*, *va* og *ka* og *vor* og *kor*, men det er ikkje tilfeldig kven som seier *kva*.¹ Variasjonen mellom *k*- og *v*- i framlyd av spørjeord er ein godt dokumentert sosiolingvistisk variabel i det bergenske bymålet.² Tidlegare forskning knyter variasjonen til alder, sosialgruppe, bydel og kjønn (jf. Larsen og Stoltz

¹ Takk til to konstruktive fagfellar for gode spørsmål og forslag til betring av artikkelen.

² Val av språkleg variabel i denne artikkelen er inspirert av forskinga som er presentert i Johan Myking sin artikkel frå 1988 «Grammatiske kv-ord som sosiolingvistisk variabel». Artikkelen var skriven som ein del av TUB-prosjektet (TUB = Talemål hos ungdom i Bergen), som var eit av dei første store sosiolingvistiske prosjekta i Noreg.

1911–1912; Myking 1988; Nesse 1994; Doublet 2012; Hassel 2019; Sandøy, Anderson og Doublet 2014). Denne artikkelen supplerer den tidlegare forskinga med å vise fram korleis 16 bergenske barnehagebarn i 3–4-årsalderen varierer mellom å bruke *k-* og *v-* i framlyd av spørjeord. For denne aldersgruppa kan både språktileigning og sosiolingvistisk utvikling bidra til å forklare kva variant som vert brukt. I tillegg til at vi har svært unge informantar, har vi inkludert barn som snakkar andre språk enn norsk i heimen. Nokre av barna i undersøkinga vår har altså bergenske foreldre, somme har innflyttarforeldre frå andre dialektområde, og somme har foreldre som snakkar andre språk enn norsk. På den måten meiner vi at undersøkinga vår representerer det bergenske språksamfunnet i dag.

Spørsmåla vi stiller, er: Korleis varierer bergenske barnehagebarn mellom *k-* og *v-* i framlyd av spørjeord? Og følger barnehagebarna dei sosiale variasjonsmønstra som er funne i tidlegare undersøkingar av bergensk? Med innsikt både frå språktileigning og sosiolingvistikk meiner vi at vi kan bidra til eit utfyllande bilete av kva som føregår når små barn trer inn i det sosiolingvistiske praksisfellesskapet. Vi har ikkje data til å kunne analysere alle dei komplekse faktorane som det er grunn til å tru at kan spele inn på variasjonsmønstra vi finn i datamaterialet vårt, men vi viser fram variasjonen og peiker på moglege forklaringar som bør undersøkast nærare i nye sosiolingvistiske prosjekt.

2 Bakgrunn

I denne undersøkinga er informantane barn som er så unge som 3–4 år. I denne alderen tileignar barn seg det grunnleggande i språket, samstundes som dei tileignar seg den sosiolingvistiske variasjonen i samfunnet dei veks opp i (Bugge 2016; De Voegelaer, Chevrot, Katerbow og Nardy 2017; Smith og Durham 2019). Artikkelen kombinerer difor språktileigning og sosiolingvistikk, og vi plasserer oss i det framveksande internasjonale forskingsfeltet *tileigning av sosiolingvistisk variasjon (acquisition of (socio-linguistic) variation)* (jf. De Voegelaer og Katerbow 2017; Smith og Durham 2019 o.fl.). Den internasjonale forskinga på tileigning av sosiolingvistisk variasjon viser at barn allereie i barnehagealder har sosiolingvistisk kompetanse. Nokre forskingsresultat viser at variasjonsmønstra til så unge barn har nær samanheng med foreldra sine sosiolingvistiske variasjonsmønster (Smith og Durham 2019, 169; Kerswill 1996; De Voegelaer et al. 2017, 24; Sæther 1982), medan andre resultat viser at barn, også så unge som i barnehagealder, har ei meir individuell utvikling (Bugge 2014, 209ff.; Bjørn 1995; jf. også gjennomgang i Neteland 2019). Eit enkelt døme på dette, som vi kjenner godt frå det norske språksamfunnet, er at barn i skulealder kan snakke den lokale dialekten

sjølv om foreldra er innflyttarar til staden. Ein god del norske sosiolingvistiske undersøkingar viser at barn av innflyttarar ikkje meistrar alle lokale dialekttrekk like godt som barn av lokale foreldre, men i det store og heile snakkar også innflyttarbarn den lokale dialekten (jf. gjennomgang i Bugge 2019; sjå også Bugge 2016, 76). For eksempel lærer bergenske barn seg å bruke skarre-*r* sjølv om dei høyrer mange (særleg vaksne) rundt seg som ikkje skarrar (Selås og Neteland 2019).

Ifølge Bugge (2016, 70–74) er den sosiolingvistiske utviklinga i barnehagealder kjenneteikna av at barna språkleg gradvis orienterer seg bort frå foreldra/familien sin og meir mot jamaldringsgruppa/venene sine, og bidreg til språkendingar ved at dei brukar den nye/moderne varianten på staden (Kerswill 1996; Kristoffersen 1980; Bugge 2014, 248). Dette viser at barna har sosiolingvistisk kompetanse, sidan dei både oppfattar den sosiolingvistiske variasjonen som finst i lokalsamfunnet og tek i bruk den aldersadekvate varianten. Frå andre land med sterkare standardspråksideologi veit vi også at barn i barnehagealder meistrar skiljet mellom situasjonar der det passar å snakke dialekt og situasjonar der det passar å snakke standardspråk (De Vogelaer et al. 2017, 24–25; Smith, Durham og Fortune 2007, 2009). Ein slik sosiolingvistisk kompetanse ser vi også at fleirspråklege barn har frå heilt ung alder, for eksempel når dei vekslar mellom å bruke førstespråket og andrespråket alt etter kva situasjon dei er i, og kven dei snakkar med, eller når dei meistrar vekslinga mellom fleire fellesspråk i samtalar med andre fleirspråklege barn og vaksne (Lanza 1997a, 319; 1997b; Kleemann 2015). Dette betyr likevel ikkje at barnehagebarn oppfattar og tek del i all sosiolingvistisk variasjon som finst i språksamfunnet – barna utviklar den sosiolingvistiske kompetansen gradvis gjennom barndommen og ungdommen (Bugge 2016).

Ein føresetnad for at barn i barnehagealder skal kunne uttrykke sin sosiolingvistiske kompetanse, er at dei har kome så langt i språktileigninga si at dei klarer å uttale dei alternative variantane. Eit barn treng ikkje å seie mange ord før vi høyrer kva språk det snakkar på; vekslinga mellom språk kan difor kome til syne tidleg i språkutviklinga. Men for å kunne veksle mellom to ulike variantar i same språk, som *v* og *k* i framlyd av spørjeord som elles er like, må barnet klare både å oppfatte skiljet mellom variantane og å uttale dei. 3–4-åringar er ulikt språkmektige og er komne ulikt langt i språkutviklinga si (jf. del 2.2). Fleirspråklege barn kan ha kome kortare i si språkutvikling på norsk enn sine einspråklege norske vener, sidan dei utviklar to språk samstundes og har starta på norskinnlæringa seinare (først når dei begynte i barnehagen). Sjølv om vi her gjennomfører ei «typisk» sosiolingvistisk undersøking, vil vi altså også innreflektere barnas individuelle språkutvikling i undersøkinga, for eksempel deira fonologiske utvikling på norsk og det at nokon av dei er fleirspråklege og kan reknast som tidlege andrespråksinnlærarar av norsk. Det gjer for eksempel at det er relevant å trekke inn fonologien i førstespråka deira (jf. del 2.2).

2.1 Om vekslinga mellom *k-* og *v-* i framlyd av spørjeord i bergensk

I *Bergens bymål* frå tidleg 1900-tal (Larsen og Stoltz 1911–1912) er variasjonen mellom *k-* og *v-* i framlyd av spørjeord i bergensk skildra. Larsen og Stoltz knyter vekslinga til sosiale grupper: Talarane av det høgare talemålet i byen brukar *v-* i framlyd av spørjeord, men *kan* også bruke *k-*, medan «almuen» alltid brukar *k-* i framlyd (Larsen og Stoltz 1911–1912, 88, 238, 243–244). Liknande mønster er også funne i nyare sosiolingvistiske undersøkingar, i tillegg til at ein har funne aldersskilnader, kjønnskilnader og skilnader mellom bydelar. Vi skal ikkje gå inn på alle dei sosiale mønstra for variasjonen mellom *k-* og *v-* som er dokumentert i tidlegare forskning om bergensk, men vil trekke fram dei som er mest relevante for vår undersøking.

Vi skal først sjå på aldersskilnader, sidan desse kan seie oss om bruken endrar seg over tid. I TUB-undersøkinga frå 80-talet er frekvensen av *v-* i framlyd mykje lågare blant ungdommane enn blant dei eldre informantane.³ Ungdommane brukar berre om lag 10 % *v-*, medan dei eldre brukar over 40 % (Myking 1988, 26). Det kan sjå ut som at ein på 80-talet hadde ei endring der *v-* i framlyd av spørjeord var på veg ut av bruk i bergensk. Dei nyare undersøkingane av bergensk viser likevel at *v-* framleis er brukt ein del, også blant unge informantar: I Nesses undersøking av talemålet i Bergen sentrum (1994) blir *v-* brukt i om lag 30 % av tilfella av dei eldste informantane og om lag 20 % av unge informantar, og om lag det same talet gjeld også for ungdomar i ei seinare undersøking frå Bergen sentrum (Sandøy, Anderson og Doublet 2014). Vi finn også ganske mykje bruk av *v-* blant unge i Fana sentrum (Doublet 2012), men forsvinnande lite på Laksevåg (Hassel 2019). Desse bydelsskilnadene samsvarer med skilnader funne i Myking (1988, 29), og det skal vi kome nærare inn på snart, men i første omgang vil vi oppsummere at tidlegare forskning altså viser at *v-* i framlyd av spørjeord ikkje har gått ut av bruk. Generasjonen som hadde låge frekvensar på 80-talet, har høgare frekvensar no, og *v-*-variantane er også brukt av den nye ungdomsgenerasjonen i Bergen. Aldersvariasjonen vi såg i Myking si undersøking, var altså ikkje eit teikn på endring. Når vi finn det same mønsteret i desse nyare undersøkingane, der dei yngste informantane brukar minst *v-* av aldersgruppene (Nesse 1994, 82; Doublet 2012, 91; Hassel 2019, 86; Sandøy, Anderson og Doublet 2014, 249), tyder dette på at vekslinga mellom *k-* og *v-* i framlyd er ein stabil sosiolingvistisk variabel i bergensk, som viser

³ I TUB-undersøkinga intervjuar dei 92 ungdommar frå ulike sosiale grupper og ulike bydelar i Bergen. På 2010-talet har talemålet i nokre av desse bydelane blitt undersøkt igjen som del av prosjektet *Dialektendringsprosessar* (Nornes 2011; Doublet 2012; Hassel 2019). Dei eldre informantane i TUB-prosjektet var ei kontrollgruppe på 12 informantar, født i 1908–09, som var oppvaksne i Bergen og hadde budd der heile sitt vaksne liv.

nokon grad av livsfaseendring, altså tendensar til eit gjentakande mønster der unge begynner å bruke meir *v-* når dei blir eldre.⁴

Ein stabil sosiolingvistisk variabel er ein variabel der det ikkje føregår observerbar endring over tid, men der variantane er fordelt t.d. etter sosiale eller kjønnsmessige skilje. Mykje av den språklege variasjonen vi finn i norske talemål i dag, er endringar der ein ny/moderne variant tek over for ein eldre/tradisjonell variant. Variasjonen mellom *v-* og *k-* i framlyd av spørjeord i bergensk er altså ikkje eit slikt tilfelle: Her har variasjonen vore stabil over ein lengre periode og mønstra blir reproduisert frå generasjon til generasjon. Slike stabile variablar er ofte knytte til prestisjedimensjonen av språket (ofte ein prestisjespråksvariant og ein ikkje-prestisjespråksvariant), og bruken av variantane vil ofte variere langs sosioøkonomiske skiljelinjer og/eller andre sosiale skiljelinjer som er relevante i det spesifikke samfunnet (Labov 2001, 80ff.). Dette passar fint for vår undersøking, sidan vi ikkje primært vil dokumentere endring, men vil finne ut kva for sosiale variasjonsmønster som finst blant barnehagebarn i Bergen, og korleis dei utviklar sin språklege kompetanse.⁵

Som tidlegare nemnt, er det dokumentert språklege skilnader mellom bydelane i Bergen. I vår undersøking kjem barna frå to barnehagar i Bergen sentrum. I TUB-undersøkinga blei *v-* i framlyd brukt mest i Fana sentrum (dvs. Nesttun, 26 % *v-*), Bergen sentrum (22 %) og Åsane (16 %), medan det var mellom 0 og 5 % i dei andre bydelane; f.eks. var det 4,3 % *v-* på Laksevåg (Myking 1988, 29). Dei nyare sosiolingvistiske undersøkingane frå Bergen stadfestar desse mønstra der *v-* er brukt meir i Bergen sentrum enn på Laksevåg, og aller mest brukt i Nesttun-området (Nesse 1994; Hassel 2019; Sandøy, Anderson og Doublet 2014). Sjølv om Bergen ikkje er like sosioøkonomisk delt som t.d. Oslo, samsvarer desse språklege variasjonsmønstra med sosioøkonomiske skilnader mellom bydelane på den måten at *v-* er mest brukt i dei bydelane som skårar høgast på sosioøkonomiske mål som inntekt, utdanning, storleik på bustadane og liknande. Det ser altså ut til at mønstra frå Larsen og Stoltz si undersøking framleis står ved lag: *v-* er mest brukt av bergensarar i dei øvre sosiale laga, og dei vekslar mellom *v-* og *k-*, medan dei andre bergensarane brukar *k-*. Ut frå

⁴ Fana sentrum/Nesttun er eit viktig unntak frå dette mønsteret. I denne bydelen ser det ut til at bruken av *v-*variantane aukar blant dei yngste informantane. Fordi også ei rekke andre høgstatusvariantar aukar i bruk i denne bydelen samanlikna med Bergen sentrum, har Sandøy, Anderson og Doublet (2014) spekulert på om dette inneber at bergensk er i ferd med å dele seg inn i to varietetar. Dette kjem vi ikkje nærare inn på i denne undersøkinga, sidan vi ikkje har med informantar frå Fana/Nesttun-området.

⁵ Ifølge Labov vil barn reproducere foreldra sine variasjonsmønster når det er tale om stabile variablar (Labov 2001, 417–421), men Labov snakkar her berre om tilfelle der foreldra sjølve brukar den lokale dialekten, og seier ikkje noko om korleis dette er for andre barn som tileignar seg den lokale dialekten.

dette kan vi kanskje seie at i bergensdialekten indekserer bruk av *v*- i spørjeord høg sosial status, eventuelt i kombinasjon med å indeksere lokal tilhøyrslø til ein bydel.

Det har også blitt dokumentert kjønnskilnader i realisasjonen av denne variabelen, men her er dataa noko motstridande: I TUB-undersøkinga var det flest kvinner som brukte *v*-variantar (Myking 1988, 32), medan det er flest menn som brukar *v*- i dei nyare undersøkingane frå Bergen sentrum (Sandøy, Anderson og Doublet 2014, 254). Myking (1988, 32) viser også til at kjønn, bydel og sosial klasse heng nært saman: Dei som brukte *v*-variantar aller mest (45 % eller meir), var kvinner i sosialgruppe 1 frå Bergen sentrum, Fana sentrum og Åsane. Sosialgruppe 1 var gruppa med høgast sosioøkonomisk status i TUB-undersøkinga (for ungdommane var dette basert på faren sitt yrke, jf. Myking 1988, 1). I vår undersøking har vi ikkje samla inn data om foreldra sin sosioøkonomiske status, og vi kan difor ikkje undersøke sosioøkonomiske skiljeliner mellom barna direkte. Men dei to barnehagane som er representert i undersøkinga vår, ligg i to område av Bergen sentrum som har ulik sosial og økonomisk profil: Barnehagen vi har kalla Krappsvingen ligg i eit område som mellom anna er kjenne-teikna av høgare utanlandsk innvandring og lågare medianinntekt enn området der barnehagen vi har kalla Grasbakken ligg.⁶ Barn i Bergen får som hovudregel tilbod om barnehageplass i same område som dei bur i, og eventuelle språklege skilnader mellom barnehagane kan dimed ha samanheng med sosiale eller økonomiske skiljeliner i Bergen.⁷

Barna i undersøkinga vår er barn av innvandrarakar frå andre land, barn av innflyttarakar frå andre delar av landet og barn av bergensarakar. Desse dimensjonane har ikkje blitt utforska i dei tidlegare undersøkingane av bergensk. Det finst mange norske undersøkingar som dokumenterer at barn av innflyttarakar frå andre stader i Noreg tileignar seg den lokale dialekten, sjølv om dei ikkje nødvendigvis lærer seg alle dei språklege nyansane i den tradisjonelle lokale dialekten (jf. oversikt i Bugge 2019). Korleis barn av innvandrarakar frå andre land tileignar seg den lokale norske dialekten der dei veks opp, er lite utforska i norsk og internasjonal sosiolingvistik. Ein har først og fremst vore oppteken av å utforske dei språklege innovasjonane denne gruppa fleirspråklege ofte står for (dvs. multietnolektisk stil). Eit døme på dette er undersøkingane av multietnolektisk stil i Oslo, der ein har funne ut at ungdommar med fleirspråkleg bakgrunn vekslar mellom multietnolektisk stil og moderne Oslo-dialekt (Aarsæther

⁶ Dette baserer vi på Bergen kommune si levekårsundersøking (Bergen kommune 2019). Der brukar dei ei meir finmaska inndeling i bydelar enn vi gjer i denne undersøkinga. Av omsyn til anonymiteten til barnehagebarna vil vi ikkje oppgje nøyaktig kva liten del av Bergen kommune barnehagane ligg i, og vi oppgjev difor heller ikkje nøyaktige tal når vi seier at det er skilnader mellom bydelane.

⁷ Jf. Bergen kommune sin informasjon til dei som skal søke barnehageplass (Bergen kommune 2021).

2010, 113–114), noko som også kan seiast å dokumentere at dei har tileigna seg den lokale dialekten. Men det kan også vere slik at desse ungdommane held på nokre av dei multietnolektiske trekka i språket sitt også når dei brukar ein formell del av registeret sitt, slik det er dokumentert frå Sverige (Bijvoet og Senter 2021). Her har ungdommane med seg ein «klang av förorten» også i formell tale og indekserer såleis tilhøyrsløse til lokalmiljøet sitt også når dei ikkje brukar den slangprega, uformelle multietnolektiske stilen.⁸ Sidan barna i vår undersøking er så unge, er det ikkje lett å seie om dei kjenner til den språklege variasjonen som finst i den lokale dialekten. Vi stiller oss tvilande til at så unge barn kan gjere eit (umedvite) val mellom *v* og *k* i framlyd ut frå kva dei to variantane indekserer om sosial status og bydelstilhøyrsløse (jf. Bugge 2016). Vi legg likevel til grunn for undersøkinga vår at i Noreg tileignar også barn av innvandrarar frå andre land seg den lokale dialekten, og det er i så fall grunn til å tru at dei bidreg på lik linje med dei andre barna i same generasjon til å utvikle og endre dialekten.⁹

2.2 Barns språkutvikling og *k*- og *v*- i framlyd av ord

Barn lærer ikkje alle lydar dei treng på ein gong. Dei brukar dei lydane dei kan, og brukar ulike strategiar for å kome så nær målspråksforma som råd. Her er målspråksformene anten *v*- eller *k*- i framlyd.

⁸ Om barn av innvandrarar brukar lokal dialekt, standardtalemål eller multietnolektisk stil, blir også utforska i temanummeret «Migration and Dialect Acquisition in Europe» av tidsskriftet *Journal of Multilingual and Multicultural Development* (Auer og Røyneland 2020) med data frå mange ulike språksamfunn i Europa. Ein av hovudkonklusjonane som redaktørane trekker på bakgrunn av artiklane, er at dialektbruken blant innvandrarane sine barn kjem an på samfunnet som heilskap: Barn som snakkar eit minoritetsspråk i heimen, kan sjølvsagt ikkje tileigne seg den lokale dialekten viss dei sjeldan eller aldri møter og snakkar med majoritetsspråklege dialektalarar. Difor blir det lite bruk av lokale dialekttrekk blant innvandrarane sine barn i samfunn der innvandrarbefolkninga bur tett og det er vanleg å snakke standardtalemål på skulen (f.eks. i Tyskland), medan i samfunn der innvandrarbefolkninga bur meir spreidd og dialektar er brukt meir på skulen og i samfunnet elles (som i Noreg), er det vanlegare at barn av innvandrarar tileignar seg den lokale dialekten (Auer og Røyneland 2020, 3–4). Redaktørane peiker også på at dette er tendensar som ikkje nødvendigvis gjeld for eit heilt land, for eksempel kan det vere at måten dei skildrar Noreg på, ikkje gjeld for Oslo, sidan det er ganske store buområde der med overvekt av innvandrarbefolkning (Auer og Røyneland 2020, 8). Vi nemner dette unntaket, sidan den eine barnehagen i undersøkinga vår ligg i eit buområde der mange innvandrarar bur, men samanlikna med Oslo er desse områda i Bergen små og spreidde.

⁹ Jamfør endringane i Oslo-målet som har skjedd i same tidsrom som innovatørane og brukarane av multietnolektisk stil vaks opp i Oslo (Stjernholm 2014, 80–85).

I norsk kan vi godt ha ordinitielle konsonantgrupper, men den føretrekte strukturen er K+V+K. Dimed følger at både /kem/ og /vem/, /ka/ og /va/, /kør/ og /vør/ følger føretrekte fonotaktiske lydstrukturar. /k/ er ein lukkelyd, mens /v/ er ein frikativ.¹⁰ Lydane blir produsert på bestemte stader i munnen, og med ein bestemt artikulasjonsmåte: /k/ blir uttalt gjennom eit velart lukke, mens /v/ blir uttalt ved labiodental friksjon. Generelt seier ein at lukkelydane er lettare å artikulere. Det er fordi eit lukke er lettare å få til reint munnmotorisk enn det er å få til den akkurat passe kontakten mellom nedre og øvre artikulatur i friksjonslydane. Dette burde gje eit fortrinn for realisasjon med /k/. På den andre sida er fronting eit kjent fenomen i barnespråksfonologien, det vil seie at ein erstattar ein konsonant produsert med innsnevring bak i munnen med ein konsonant som er produsert, ofte på tilsvarende måte, lenger framme i munnen. Dette kunne vere eit argument for at /v/ skulle bli meir brukt enn /k/. Jakobson ([1941] 1968) leita etter strukturalistiske universalier. Han hevda at rekkefølgja ein tileignar seg lydar i, er universell, men at tida ein treng på tileigninga, er individuell, og at det er grunnleggande eigenskapar ved lydane som gjer dei lette eller vanskelege å tileigne seg. Til dømes er der universelle tendensar til at dersom ein har tileigna seg frikativar, har ein også tileigna seg plosivar, men denne implikasjonspila går ikkje den andre vegen: Dersom ein har plosivar, betyr ikkje det at ein har frikativar. Clark (2003, 115) viser at desse tendensane ved første augekast ser ut til å følge liknande tendensar som konsonantinventar på tvers av språk: Somme lydar er lettare å produsere for artikulasjonsorgana, og dette er dei same lydane som barn tileignar seg tidleg, og som finst i mange språkssystem (O'Grady 2005, 152–153). I tillegg veit vi at barn har lettast for å produsere lydar korrekt i starten av ord. At dei eventuelt ikkje klarer å uttale /k/ eller /v/ i slutten av ord, betyr altså ikkje at dei treng å ha vanskar med å uttale dei i starten av orda (O'Grady 2005, 152–153).

Når barn lærer seg KVK-grupper, har dei ein tendens til først å føretrekke at dei to konsonantane har same artikulasjonsstad. Seinare klarer dei å differensiere og gje dei to konsonantane ulik artikulasjonsstad (Clark 2003, 116). Det burde indikere at dei første spørjeorda hadde forma /vem/ med to konsonantar med tilnærma same artikulasjonsstad (men med ulik artikulasjonsmåte). Etter kvart kan ein så få realisasjonen /kem/, der konsonantane har ulik artikulasjonsstad (men tilnærma same artikulasjonsmåte). O'Grady presenterer eit nokså typisk, og nokså universelt, konsonantinventar ved toårsalder: *p, t, k, b, d, g, m, n, f, s* og *w*. Ved fireårsalder har barna også

¹⁰ Vi har brukt minst mogleg og enklast mogleg lydskrift av omsyn til lesarane. Når vi skriv /v/, kan det både vise til ein frikativ [v] og ein approksimant [ʋ]. Vi har ikkje teke stilling til om ungane brukar skarre-*r* eller ikkje, og /r/ svarar difor til alle *r*-uttalar.

tileigna seg /v/ (O'Grady 2005, 152). Ut frå dette kan ein tenke seg at spørjeord med *k-* vil vere den lettaste uttalevarianten.

Ni av informantane våre er fleirspråklege. Åtte av dei ni har ei språkutvikling som må beskrivast som suksessiv fleirspråkleg utvikling, då dei starta å tileigne seg norsk i barnehagen. Desse barna veks opp i heimar der foreldra har snakka andre førstespråk enn norsk til dei sidan fødselen, og har til samanlikning med dei andre barna ei viss forseinking i oppstarten av norskinnlæringa. Dei har dessutan også mindre innputt på norsk sidan den samla språklege innputten til desse barna er fordelte på fleire språk. Vi legg til grunn at desse barna tileignar seg norsk som andrespråk (tidleg andrespråklæring, jf. Gujord, Neteland og Selås 2018; 2021). Eitt av barna, Julia (jf. tabell 1), har simultan fleirspråkleg utvikling fordi ho har møtt både norsk og engelsk heime frå ho vart fødd. Til liks med dei sju barna som er einspråklege i norsk, tileignar Julia seg norsk som førstespråk, men vi kan rekne med at også ho har noko mindre samla innputt på norsk enn dei einspråklege norske barna. Ifølge litteraturen på simultan fleirspråkleg utvikling er det grunn til å vente at Julia skal tileigne seg same fonologiske kompetanse som barna med einspråkleg førstespråksutvikling i norsk, sjølv om det også er forventa at barn som lærer to førstespråk samstundes, vil bruke noko lengre tid på å få uttalen på plass samanlikna med dei som berre skal lære seg eitt fonologisk system (Hammer et al. 2014; Serratrice 2013; Meisel 2006). Samstundes viser denne forskinga at denne forseinkinga oftast vil gjelde det språket barna møter minst. I dette tilfellet vil det vere engelsk og ikkje norsk.

Det er også forventa at dei åtte barna som møtte norsk dagleg først og fremst då dei starta i barnehagen, og som lærer norsk som andrespråk, på lang sikt vil oppnå tilnærma målspråklik fonologisk kompetanse i norsk. Andrespråklæring er, i motsetnad til førstespråklæring, i høg grad prega av individuell variasjon både undervegs i læringsprosessen og med tanke på læringsutfall, men det er godt dokumentert i litteraturen at tidleg oppstart er ein stor føremon i læringa av særleg fonologien i eit andrespråk (Herschensohn 2013). Medan andrespråklæring i vaksen alder sjeldan fører til aksentfri andrespråksproduksjon, og kanskje også til at andre fonologiske skilnader i andrespråket ikkje blir oppfatta (t.d. skilnaden mellom /i/ og /y/ i norsk), er utsiktene innanfor dette området i språket altså annleis i tidleg andrespråklæring. Sjølv om informantane som tileignar seg norsk som andrespråk, truleg vil tileigne seg det norske lydsystemet på lik linje med jamaldringane, kan det førekomme at språket deira i den fasen dei var i då vi gjorde opptak av den norske talen deira, er prega av utviklingstrekk som er typiske for den tidlege fasen i andrespråkstileigninga (t.d. forenklingar i uttalen av vokalar og i fonotaksen) og tverrspråkleg påverknad (transfer), som er eit typisk trekk ved andrespråksutvikling (jf. t.d. Berggreen, Sørland og Alver 2012; Gujord 2017). Fenomenet tverrspråkleg påverknad er også rekna for å gjere seg

gjeldande i størst grad på fonologiområdet (og vokabular), og det er også dokumentert at språka hos barn med (simultan og suksessiv) fleirspråkleg utvikling påverkar kvarandre. Vi kan altså ikkje sjå vekk frå fonologisk transfer frå Julia sitt engelske språk eller frå førstespråksfonologien til dei åtte barna som lærer norsk som andrespråk. I så tilfelle er det relevant å kjenne til om dei ulike førstespråka til informantane er ulike norsk når det gjeld om /k/ og /v/ inngår i konsonantinventaret, og om /k/ og /v/ kan stå i framlyd i førstespråka, slik dei kan i norsk.

Ifølge UPSID-databasen er /k/ blant dei ti mest frekvente konsonantane i verdas språk (Knudsen og Husby 2020, 67), og ei generalisering i forskingslitteraturen om tileigning av andrespråksfonologi er at dei lydane som er utbreidde i verdas språk, er uproblematisk å tileigne seg (Knudsen og Husby 2020, 67). K-lyden finst også i alle førstespråka til informantane. Konsonanten /v/ er mindre utbreidd enn det /k/ er, og i fire av førstespråka, karensk, somali, temne og amharisk, inngår ikkje /v/ i konsonantinventaret.¹¹ For Frank, Arion, Jonatan, Lana og Anna, som har høvesvis karensk, somali, temne og amharisk som førstespråk (jf. tabell 1), kan altså ein eventuell påverknad frå førstespråket innebære at ord med /v/ er vanskelegare å seie på norsk, fordi dei ikkje har /v/ i førstespråket.

3 Metode

Vi baserer analysane våre på videoopptak av 16 barnehagebarn som leiker med andre barn. Vi samla inn data i to barnehagar, Krappsvingen og Grasbakken, og barna høyrde til på same avdeling. I dei fleste videoane leiker barna i grupper på to eller tre. Opptaka er på om lag 20 minutt, og på 30 minutt når tre barn deltek. Vi gjentok opptaka med så mange som mogleg av barna etter om lag eit halvt år, og med nokre eitt år etter det igjen. Vi kan dimed følge den språklege og sosiolingvistiske utviklinga deira over tid.¹² I tabell 1 er det ei oversikt over barna som viser pseudonyma deira og pseudonymet til barnehagen dei gjekk i, kva språk dei utviklar, kor mange målepunkt dei var med på, og kor gamle dei var på dei ulike målepunkta. Ei tom celle i tabellen tyder at barnet ikkje deltok i undersøkinga på det målepunktet.

¹¹ Dette baserer vi på ein gjennomgang i UPSID-databasen (Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, Abteilung Phonetik 2018) av fonologien i somali, kurdisk, amharisk, temne og karensk, og av tigrinja i databasen phoible (Moran og McCloy 2019).

¹² Det er ikkje sikkert at desse barna kan reknast som panelinformantar i sosiolingvistisk forstand, sidan det er så kort tidsrom mellom kvart målepunkt, men barns språk utviklar seg særst fort i denne alderen, og målepunkta bidreg såleis både til å dokumentere språkleg og sosiolingvistisk utvikling i tidleg barndom.

Namn	Barnehage	Språk	Alder		
			Første målepkt.	Andre målepkt.	Tredje målepkt.
Arion	Krappsvingen	somali, norsk	3;3	3;11	5;6
Hermela	Krappsvingen	tigrinja, norsk	3;4	4;0	5;4
Nathan	Krappsvingen	kurdisk, norsk	3;4	4;0	5;11
Jonatan	Krappsvingen	somali, norsk	3;5		
Anna	Krappsvingen	amharisk, tigrinja, norsk	3;9	4;5	5;9
Nooria	Krappsvingen	kurdisk, norsk	3;9		
Lana	Krappsvingen	mende, temne, norsk	4;0	4;8	6;0
Philip	Krappsvingen	norsk	3;6		
Frank	Grasbakken	karensk, norsk	3;1	3;8	
Olav	Grasbakken	norsk	2;9	3;2	
Helene	Grasbakken	norsk	3;2	3;9	
Synne	Grasbakken	norsk	3;3	3;8	
Monika	Grasbakken	norsk	3;5	3;10	
Håkon	Grasbakken	norsk	3;5	3;10	
Eirik	Grasbakken	norsk	3;7	4;0	4;2
Julia	Grasbakken	engelsk, norsk	3;3	3;8	

Tabell 1. Oversikt over barna som deltok i undersøkinga

Dataa om barna sin bruk av *k*- og *v*- i framlyd av spørjeord har vi analysert på følgande måte: To av oss gjekk, kvar for oss, gjennom videoopptaka og ekserperte alle spørjeord, og om barna sa *v*- eller *k*- i framlyd. Deretter blei desse oversiktene samanlikna, og i dei tilfella vi ikkje hadde notert det same, gjekk den tredje av oss inn i opptaka og sjekka kva som var rett.¹³ Philip hadde ingen belegg på spørjeord og er difor ikkje med vidare i artikkelen. Vi har ikkje skilt mellom ulike *v*-uttalar, men kategorisert alt som høyrdest ut som ein /v/ i framlyd av spørjeord, saman i ei gruppe, og alt som høyrdest ut som /k/ i framlyd av spørjeord, i den andre gruppa. Dette var ikkje vanskeleg, sidan barna i undersøkinga snakka relativt tydeleg og hadde klar uttale. Vi har heller ikkje teke omsyn til rolleleikspråk. Barna er så unge på det første målepunktet at det ikkje er lett å tolke kva som er rolleytringar, og om dei i det heile teke har begynt å bruke

¹³ I dei fleste tilfella vi oppdaga avvik, var avviket at berre ein av oss hadde høyrst spørjeordet. Dette er ei kjend utfordring med ekserpering, og blei enkelt løyst med at den tredje gjekk inn og sjekka at spørjeordet faktisk blei sagt og korleis det vart uttalt. Det var svært få tilfelle der dei to første lyttarane hadde høyrst ulik lyd initialt i ordet. Også desse blei sjekka av tredjelyttaren, som avgjorde kva som var rett.

språket på denne måten (jf. Høigård 2006, 80–83). Nokre få av ytringane på det tredje målepunktet er tydelegare rolleytringar med tilgjort stemme og austnorskliknande intonasjon.

Variabelen *k/v* i framlyd av spørjeord involverer fleire ord, som vi har kategorisert på same måte som Myking (1988, 21), men med visse modifikasjonar (sjå tabell 2).

Spørjeord med /k/ i framlyd	Spørjeord med /v/ i framlyd
/ka/	/va/
/kala/	/vilken/ ¹⁴
/kem/	/vem/
/kor/	/vor/
/kordan/	/vordan/
/kofofor/	/vofofor/

Tabell 2. Oversikt over spørjeorda i den språklege variabelen (basert på Myking 1988, 21)

Ut frå det vi veit frå tidlegare forskning om dette språklege fenomenet og om barns språklege og sosiolingvistiske utvikling (jf. del 2), og med omsyn til bakgrunnsdataa vi har samla inn om barna og familiare deira, har vi valt å inkludere dei sosiale faktorene vist i tabell 3 i undersøkinga vår.

Sosial variabel	Variantar (forklaring)
Språkleg variasjon i heimen	Norsk (minst ein forelder snakkar norsk)
	Andre språk (foreldra snakkar andre språk enn norsk)
Barnehage	Krappsvingen
	Grasbakken
Kjønn	Jente
	Gut

Tabell 3. Oversikt over sosiale variablar og variantar

I dei sosiolingvistiske undersøkingane (del 4.1) har vi kalkulert relativ frekvens av bruk av spørjeord med *v-* på gruppenivå på første målepunkt, utan omsyn til individuell variasjon. Når vi ser på individuell tileigning (del 4.2), viser vi individuell

¹⁴ Myking argumenterer for at spørjeordet /vilken/ må vere med i variabelen sjølv om det ikkje finst ein direkte ekvivalent som byrjar på /k/. Vi har her skrive inn /kala/ som eit alternativ. Myking nemner også /ka slags/ og /ka for en/ som alternativ for /vilken/ i bergensk. Poenget er at det finst alternativ til /vilken/ i bergensk som byrjar med /k/.

variasjon mellom *k*- og *v*- for kvart barn på kvart målepunkt (absolutte tal og relativ frekvens).

4 Bergenske barnehagebarns bruk av *k*- og *v*- i framlyd av spørjeord

4.1 Sosial variasjon på gruppenivå

I denne delen viser vi fram variasjonen som finst på gruppenivå på første opptakstidspunkt. På dette tidspunktet er dei fleste barna 3 år (jf. tabell 1). Totalt i heile barnegruppa er det 74 belegg på første målepunkt, og det blir brukt *v*- i framlyd i 51 % av tilfella. Dette er eit høgt tal samanlikna med tidlegare undersøkingar frå Bergen. Tabellane nedanfor viser relativ frekvens av bruk av *v*- i framlyd og reelle tal på kor mange belegg det er totalt (N). Først skal vi sjå at det ikkje ser ut til å vere skilje mellom kjønna når det gjeld om dei realiserer spørjeord med *v*- eller *k*- i framlyd (tabell 4).

	Jenter	Gutar
Prosentdel <i>v</i> -	51 %	51 %
	N = 35	N = 39

Tabell 4. Prosentdel *v*- i framlyd av spørjeord, kjønn

Denne manglande kjønnskilnaden blant treåringane tolkar vi som at den språklege variasjonen vi finn, ikkje har nokon samanheng med kjønn. Som vi skal sjå, finst det andre sosiale variablar som ser ut til å gje langt tydelegare variasjonsmønster i denne aldersgruppa. Vi ser først på variasjonen i bruk av *v*- i framlyd mellom dei to barnehagegruppene: barna frå Grasbakken og barna frå Krappsvingen (tabell 5).

	Grasbakken	Krappsvingen
Prosentdel <i>v</i> -	67 %	28 %
	N = 45	N = 29

Tabell 5. Prosentdel *v*- i framlyd av spørjeord, barnehagegrupper

Vi kan her sjå at det er stor språkleg skilnad mellom språkbruken i Grasbakken og i Krappsvingen. Barna i Grasbakken brukar *v*- i framlyd av spørjeord langt oftare enn barna i Krappsvingen. Vi minner om at desse to barnehagane ligg i to sosioøkonomisk ulike område av Bergen sentrum, der Krappsvingen er i eit typisk moderne arbeidar-klassestrøk med fleire innvandrarak og lågare medianinntekt enn området der Grasbakken ligg. I lys av dette er ikkje skilnadene mellom barnehagane så overraskande.

Den neste sosiale variabelen vi viser, er språkbruk i heimen. Her er det to grupper barn: dei som snakkar andre språk i heimen, og dei som snakkar norsk heime.¹⁵

	Andre språk	Norsk
Prosentdel <i>v</i> -	26 %	73 %
	N = 34	N = 40

Tabell 6. Prosentdel *v*- i framlyd av spørjeord, språkbruk i heimen

Som ein kan sjå av tabell 6, er det store språklege skilnader mellom gruppa som snakkar andre språk i heimen enn norsk, og barna som snakkar norsk heime. Sidan *k/v* i framlyd av spørjeord er ein sosial variabel i bergensk og elles i norsk oftast kjem an på kva geolekt ein snakkar, er det interessant å sjå nærare på kva slags norsk varietet foreldra snakkar. Vi kjenner dialektbakgrunnen til dei fleste foreldra til barna som snakkar norsk heime. I denne gruppa er det slik at dei fleste har ein bergensk forelder og ein innflyttarforelder (Helene, Håkon, Julia, Monika, Olav), medan eitt av barna har to bergensktalande foreldre (Eirik), og eitt av barna har ein innflyttarforelder og ein engelsktalande forelder (Julia). Dei fleste innflyttarforeldra kjem frå dialektområde med *k*- i framlyd av spørjeord. Vi vil presisere at vi ikkje har lydopptak av foreldra, og at vi dimed t.d. ikkje veit kva slags bergensk varietet dei brukar. Vi kjenner heller ikkje til kva slags norske varietetar innvandrarforeldra snakkar.¹⁶ Dette hadde vore nyttig for å kunne seie noko meir presist om kvifor det er så store skilnader mellom barna som snakkar norsk heime, og dei som snakkar andre språk i heimen. Ut frå dataa vi har, meiner vi det er sannsynleg at dei fleste barna som snakkar norsk heime, har foreldre som seier spørjeord med *k*- i framlyd. Vi kan dimed ikkje sjå at foreldra sine norske dialektar har nokon klar påverknad på barna sin språkbruk (jf. også Neteland 2019).

I tillegg til skiljet vi tidlegare har sett mellom dei to barnehagane, er dette ei mogleg skiljeline mellom barna, der dei som har foreldre som snakkar andre språk heime og ikkje byrjar å lære norsk før i barnehagen, brukar *v*- i framlyd langt sjeldnare enn dei som snakkar norsk i heimen. Sidan nesten alle dei fleirspråklege barna går i Krappsvingen barnehage, er det vanskeleg å skilje mellom desse to sosiale variablane. Vi veit altså ikkje om det først og fremst er barnehage (og dimed bydel) eller språkbakgrunn

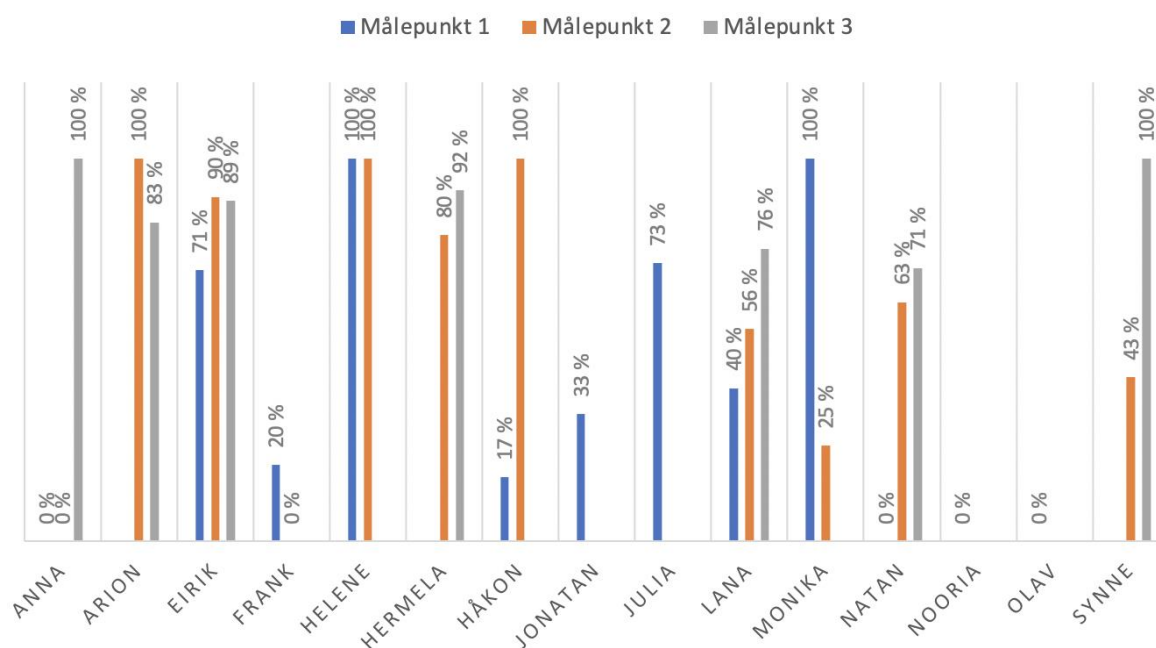
¹⁵ Julia, som snakkar både engelsk og norsk heime, er inkludert i norsk-gruppa her.

¹⁶ Dette finst det lite forskning på i Noreg, men generelt kan vi seie at kva norsk varietet vaksne innvandrarar snakkar, både kjem an på kva standardskriftspråk dei (eventuelt) har lært på norskkurs, og på om dei har ønske om og moglegheit til å tileigne seg den lokale dialekten (jf. Van Ommeren 2010; Auer og Røyneland 2020).

(einspråkleg eller fleispråkleg) som er hovudårsaka til skilnadene mellom desse to barnegruppene. I neste del ser vi nærare på den individuelle variasjonen og dei språklege endringane som skjer etter kvart som barna blir eldre, og med utgangspunkt i det vil vi seie noko meir om korleis variasjonen kan henge saman med barnas språk og språkutvikling.

4.2 Individuell variasjon og endring

Den sosiolingvistiske variasjonen heng sjølvstegt tett saman med individuell variasjon og tileining av språket når barna er så unge. Individuell variasjon kan seie oss mykje om korleis barna tileignar seg norsk og bergensk. Vi vil her vise fram variasjon på individnivå. For dei barna vi har fleire opptak med, viser vi også korleis dei endrar bruken etter kvart som dei blir eldre (jf. oversikt over barnas alder, tabell 1). Figur 1 viser kor ofte barna brukar *v*- i framlyd av spørjeord. 0 % tyder at dei berre brukar *k*- (f.eks. gjeld dette Olav, målepunkt 1), medan ingen verdi tyder at dei ikkje seier nokon spørjeord i opptaket (f.eks. gjeld dette Hermela, målepunkt 1).

Figur 1. Prosentdel *v*- blant alle barna på alle målepunkt

Nokre av barna brukar mange spørjeord i opptaka, og andre seier få spørjeord. Prosentdelane *v*- i figur 1 viser difor til særskilte reelle tal på spørjeord med *v*- og *k*- i framlyd. I tabell 7 nedanfor viser vi kor ofte kvart enkelt barn seier eit spørjeord som byrjar på *v*-, og kor mange spørjeord barnet seier totalt i opptaket, både i absolutte tal, og i prosent av alle spørjeorda.

Namn	Målepunkt 1		Målepunkt 2		Målepunkt 3	
	%	N	%	N	%	N
Anna	0 %	0 av 1	0 %	0 av 3	100 %	23 av 23
Arion	–	ingen	100 %	1 av 1	83 %	5 av 6
Eirik	71 %	17 av 24	90 %	9 av 10	89 %	8 av 9
Frank	20 %	1 av 5	0 %	0 av 10		
Helene	100 %	2 av 2	100 %	5 av 5		
Hermela	–	ingen	80 %	8 av 10	92 %	11 av 12
Håkon	17 %	1 av 6	100 %	1 av 1		
Jonatan	33 %	2 av 6				
Julia	73 %	8 av 11	–	ingen		
Lana	40 %	6 av 15	56 %	5 av 9	76 %	13 av 17
Monika	100 %	2 av 2	25 %	1 av 4		
Natan	0 %	0 av 3	63 %	5 av 8	71 %	5 av 7
Nooria	0 %	0 av 4				
Olav	0 %	0 av 1	–	ingen		
Synne	–	ingen	43 %	3 av 7	100 %	1 av 1

Tabell 7. Individuelle prosentverdier og reelle tal av realisasjonar med *v*-, alle barna, alle opptakstidspunkt

Ut frå desse individuelle tala kan vi sjå at dei fleste barna varierer mellom *v*- og *k*- i framlyd. Dei fleste varierer på kvart målepunkt, og dei som ikkje gjer det, har som regel variasjon på eitt av målepunkta. Det er berre Helene som alltid brukar *v*- i framlyd, og berre Nooria og Olav som alltid brukar *k*- i framlyd (og her er Olav sine tal usikre sidan han berre seier eitt spørjeord i første opptak og ingen i andre). Også i tidlegare undersøkingar frå Bergen kan ein sjå at dei informantane som brukar *v*- i framlyd, som oftast varierer mellom *v*- og *k*- (Myking 1988, 23; Nesse 1994, 154; Hassel 2019, 165–197). Her er ikkje våre data spesielle. Men i tidlegare undersøkingar har ein hatt ein stor del informantar som berre har *k*- i framlyd av spørjeord. Slike informantar har ikkje vi i vårt materiale. Dette fører til at vi også får eit uvanleg høgt gjennomsnittleg tal på bruk av *v*- i framlyd (jf. førre del).

Barna i undersøkinga vår er unge og språket deira er i utvikling. I del 2.2 viste vi til forskning som hevdar at *k*- er den lyden som barn tileignar seg først, og at /k/ er meir utbreidd enn /v/ i verdas språk. Dersom variasjonen mellom *v*- og *k*- heng saman med barna si fonologiske utvikling, vil vi forvente at dei brukar mykje *k*- i dei første opptaka, og at nokre av barna brukar meir *v*- etter kvart som dei blir eldre, medan andre heldt fast på *k*-uttalen. Ser vi nærare på dei barna vi har fleire opptak med, følger fleire av dei dette endringsmønsteret, der dei brukar meir *v*- etter kvart som dei blir eldre

(Anna, Eirik, Hermela, Håkon, Lana, Natan, Synne). Vi kan også legge merke til at Anna, Arion, Lana og Jonatan, som ikkje har /v/ i foneminventaret i førstespråket sitt, ikkje ser ut til å ha nokon særskilde utfordringar med å tileigne seg /v/, og dei brukar *v-* i framlyd av spørjeord like ofte som dei andre barna. Frank, som heller ikkje har /v/ i foneminventaret i førstespråket sitt, har eit litt anna mønster, der han brukar mest *k-* på begge målepunkta. Vi finn altså ikkje eit endringsmønster som er tydeleg knytt til fonologisk inventar i førstespråket, og heller ikkje til fonologisk utvikling i norsk som førstespråk. Likevel kan vi sjå nokre tendensar til eit slikt mønster i delar av data-materialet: Anna, Lana og Natan, dei tre fleirspråklege barna med flest belegg og tre målepunkt, har ulike variasjonsmønster, men endar alle opp med å bruke meir *v-* i det siste opptaket enn dei brukte første gongen vi møtte dei. Jamfører ein dette med tabell 6 i del 4.2, ser det ut til at dei fleirspråklege barna etter kvart kjem opp på den same høge frekvensen av *v-* i framlyd av spørjeord som dei einspråkleg norske barna. Dette kan godt henge saman med at *k-* er lettare å seie enn *v-* i framlyd, og at dei fleirspråklege barna brukar lengre tid på å tileigne seg *v-*uttalen. Men det kan også vere eit resultat av korleis dei orienterer seg i det sosiolingvistiske landskapet etter kvart som dei blir eldre. Dette kjem vi tilbake til i drøftinga i neste del.

5 Drøfting

Den sosiolingvistiske undersøkinga viser at barna frå Krappsvingen brukar mest *k-*, mens barna frå Grasbakken brukar mest *v-*. Grovt sett stemmer dette godt med tidlegare sosiolingvistiske undersøkingar frå Bergen, der lågare sosioøkonomisk status heng saman med meir bruk av *k-*, mens høg sosioøkonomisk status er kopla til meir *v-*. Likevel er dette ei forenkling, for alle barna brukar mykje meir *v-* enn det som er normalt i den vaksne befolkninga. Er dette ein indikasjon på at vi ser ei endring i bergensk, i retning av meir *v-*? Som tidlegare forskning har vist, er det ein auke i bruk av *v-* blant ungdommar på Nesttun (Doublet 2012), men ikkje i same aldersgruppe i Bergen sentrum og på Laksevåg (Hassel 2019; Sandøy, Anderson og Doublet 2014). Kanskje viser denne undersøkinga ein ny tendens til meir *v-*, også i Bergen sentrum. I så fall er ikkje dette lenger ein stabil sosial variabel i bergensk, men ein variabel som viser generasjonsvis endring. Det må seinare sosiolingvistiske undersøkingar stadfeste.

Skilnadene mellom barnehagegruppene i undersøkinga vår overlappar i stor grad med funna våre av skilnader mellom språkbakgrunn. Krappsvingen barnehage er dominert av fleirspråklege barn, medan Grasbakken har eit meir gjennomsnittleg tal fleirspråklege i barnegruppa. Funna våre viser også at barna som har andre språk i heimen enn norsk, brukar høvesvis meir *k-*, medan ungane som snakkar norsk i

heimen, brukar meir *v*-. Heng dette saman med den språklege utviklinga, for eksempel at *k*- er den enklaste lyden å seie i framlyd? Ser vi til den individuelle utviklinga til dei fleirspråklege barna, ser vi at dei brukar meir *v*- etter kvart som dei blir eldre, slik at dei blir meir like sine norskspråklege jamaldringar. Vi har ikkje data til å konkludere med årsaka til dette, men vil peike på to alternative forklaringar: Kanskje skjer dette fordi dei lærer seg å seie *v*- seinare enn dei norskspråklege barna, men det kan også skuldast det at dei får større omgangskrins og høyrer fleire bergenske (norske) barn som snakkar, og tilpassar seg språkbruken deira (jf. Bugge 2016). Det treng heller ikkje vere ein motsetnad mellom desse to alternativa – begge peiker i same retning. Denne undersøkinga kan dimed passe med Bugge (2016) sin modell, som viser at jamaldringar gradvis vert språklege orienteringspunkt for barnehagebarn.

At så å seie alle barna i undersøkinga varierer mellom *k*- og *v*-, i tillegg til at dei brukar «for mykje» *v*- i framlyd av spørjeord samanlikna med dei vaksne i Bergen, kan også tolkast som at 3–4-åringar ikkje kjenner til det sosiolingvistiske variasjonsmønsteret i samfunnet. Meir presist kan ein seie at barna truleg kjenner til at det er variasjon i bergensk, i og med at dei varierer mellom to variantar sjølve, men at det ikkje ser ut til at barnehagebarna har noko forhold til kva sosial tilhøyrsla dei ulike variantane indekserer. Dette meiner vi må tolkast som at barnehagebarn ikkje orienterer seg så breitt i samfunnet at dei kan ha kjennskap til heilskapen av dei sosiale variasjonsmønstra i bergensk; jf. Bugge (2016), som meiner at ein slik språkleg variasjon etter sosiale skiljeliner oppstår seint i barneskulealder, *etter* ein periode med språkleg homogenitet i jamaldringsgruppa. Men viss bruken av *v*- aukar blant unge bergensarar, er det ikkje sikkert at bruk av *v*- indekserer den same sosiale tilhøyrsla som tidlegare, og i så fall er det vanskeleg å tolke barna sin variasjon som noko anna enn at dei brukar mykje av den innkomande varianten.

Sjølv om vi ikkje kan vite kva som er årsaka til variasjonen mellom *k*- og *v*- i språket til barna, står det fast at undersøkinga vår viser at små barn i Bergen sentrum tileignar seg ein sosiolingvistisk variant som tradisjonelt har markert høgare sosial klasse i byen, og dei brukar denne varianten meir enn vi hadde venta. Dette gjeld både fleirspråklege barn i Bergen og barn av norske foreldre. Vi veit ikkje om dei kjem til å bruke mindre av denne varianten etter kvart som dei får meir innputt av dialekten rundt seg, eller om dette er byrjinga på ei endring i bergensk. Vi veit heller ikkje om dei fleirspråklege barna og dei einspråkleg norske barna kjem til å ha ulike gruppefrekvensar av *k*- og *v*- når dei blir eldre. I så fall kan den noko høgare frekvensen av *k*- vere ein konsekvens av seinare tileigning av *v*- blant fleirspråklege bergensarar, det kan vere ein måte å indeksere gruppetilhøyrsla på – eller begge delar.

Denne undersøkinga virvlar opp ein del spørsmål både om bruken av *v-* i ulike aldersgrupper, sosiale gruppeskilnader og skilnad mellom fleirspråklege og einspråklege barn som vi håpar at framtidens forsking på bergensk vil ta tak i og undersøke nærare.

Referansar

- Auer, Peter og Unn Røyneland. 2020. «Modelling acquisition and use of dialectal, standard and multiethnolectal features in migratory contexts across Europe». I *Migration and Dialect Acquisition in Europe*. Spesialutgåve av *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, redigert av Peter Auer og Unn Røyneland.
DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2020.1730385>
- Bergen kommune. 2019. «Folkehelseoversikt – levekår og helse i Bergen 2019». Publisert 26. november 2019.
<https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/2601126/Folkehelseoversikt-Levekar-og-helse-i-Bergen-2019>
- Bergen kommune. 2021. «Søke om barnehageplass». Oppdatert 02.03.2021.
<https://www.bergen.kommune.no/innbyggerhjelpen/barn-og-familie/barnehage/barnehageplass/soke-om-barnehageplass>
- Berggreen, Harald, Kjartan Sørland og Vigdis Alver. 2012. *God nok i norsk? Språk- og skrivingutvikling hos elever med norsk som andrespråk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bijvoet, Ellen og Karin Senter. 2021. «Förortsförankrat tal – ett inifrån- och ett utifrån-perspektiv». *Språk och stil* 31 (1): 166–200.
DOI: <https://doi.org/10.33063/diva-434155>
- Bjørn, Anders. 1995. «Jei vil ikk snakk – æ vil syng. Fem barn i studentbarnehagane i Trondheim». Hovudfagsoppgåve, Universitetet i Trondheim.
- Bugge, Edit. 2014. «Språktradering i Bolsøy. En variasjonslingvistisk analyse med vekt på familietilhørighet som sosial variabel». Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/10372>
- Bugge, Edit. 2016. «Norske barns språksosialisering og språklige praksisfellesskap». *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 34 (1): 63–82.
<http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/1290>
- Bugge, Edit. 2019. «Foreldre, «filteret» og språkbrukeren». I *Fonologi, sociolingvistikk og vitenskapsteori. Festskrift til Gjert Kristoffersen*, redigert av Jan Kristian Hognestad, Torodd Kinn og Terje Lohndal, 63–78. Oslo: Novus forlag.
- Clark, Eve. 2003. *First language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.

- De Vogelaer, Gunther og Matthias Katerbow (red.). 2017. *Acquiring sociolinguistic variation*. Amsterdam: John Benjamins.
- De Voegelaer, Gunther, Jean-Pierre Chevrot, Matthias Katerbow og Aurélie Nardy. 2017. «Bridging the gap between language acquisition and sociolinguistics: Introduction to an interdisciplinary topic». I *Acquiring Sociolinguistic Variation*, redigert av Gunther De Vogelaer og Matthias Katerbow, 1–42. Amsterdam: John Benjamins.
- Doublet, Maria-Rosa. 2012. «Bare fra Bergen, eller fra Fana i Bergen?» Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/5723>
- Gujord, Ann-Kristin H. 2017. «Språkutvikling hos barn i ulike språklærings situasjoner». I *Språkmøte i barnehagen*, redigert av Magnhild Selås og Ann-Kristin H. Gujord, 95–143. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gujord, Ann-Kristin H., Randi Neteland og Magnhild Selås. 2018. «Framvekst av morfologi, syntaks og ordforråd i tidleg andrespråksutvikling – ein longitudinell kasusstudie». *NOA – Norsk som andrespråk* 34 (1–2): 93–127.
<http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/1560>
- Gujord, Ann-Kristin H., Randi Neteland og Magnhild Selås. 2021. «Successive language learning in early childhood. The case of question formation». *RASK – International Journal of Language and Communication* 53 (1): 5–36.
- Hammer, Carol S., Erika Hoff, Yuuko Uchikoshi, Christina Gillanders, Dina Castro og Lia E. Sandilos. 2014. «The language and literacy development of young dual learners: A critical review». *Early Childhood Research Quarterly* 29 (4): 715–733.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.05.008>
- Hassel, Øystein. 2019. «En sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet på Laksevåg i Bergen». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/20248>
- Herschensohn, Julia. 2013. «Age-related effects». I *The Cambridge handbook of second language acquisition*, redigert av Julia Herschensohn og Marta Young-Scholten, 317–337. New York: Cambridge University Press.
- Høigård, Anne. 2006. *Barns språkutvikling – muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jakobson, Roman. (1941) 1968. *Child language aphasia and phonological universals*. Omsett frå tysk av Allan R. Keiler. Hague: De Gruyter Mouton.
- Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, abteilung phonetik. 2018. «UPSID database». Sist besøkt 21. april 2021.
<http://web.phonetik.uni-frankfurt.de/upsid.html>

- Kerswill, Paul. 1996. «Children, adolescents and language change». *Language Variation and Change* 8 (2): 177–202.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954394500001137>
- Kleemann, Carola Babette. 2015. «Lek på to språk. En studie av språkalternering og kodeveksling i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage». Ph.d.-avhandling, Universitetet i Tromsø.
<https://hdl.handle.net/10037/8153>
- Knudsen, Cecilie Slinning og Olaf Husby. 2020. *Uttaleundervisning. Fra teoretisk innsikt til praktisk anvendelse i klasserommet*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Kristoffersen, Gjert. 1980. *Dialektutvikling hos skolebarn*. Oslo: Novus.
- Labov, William. 2001. *Principles of linguistic change. Social factors*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Lanza, Elizabeth. 1997a. *Language mixing in infant bilingualism. A sociolinguistic perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Lanza, Elizabeth. 1997b. «Language contact in bilingual two-year-olds and code-switching: Language encounters of a different kind?» *International Journal of Bilingualism* 1 (2): 135–162.
DOI: <https://doi.org/10.1177/136700699700100203>
- Larsen, Amund B. og Gerhard Stoltz. 1911–1912. *Bergens bymål*. Kristiania: Bymålslaget/Aschehoug.
- Meisel, Jürgen M. 2006. «The bilingual child». I *The handbook of bilingualism*, redigert av Tej. K. Bhatia og William C. Ritchie, 91–113. Oxford: Blackwell.
- Moran, Steven og Daniel McCloy (red.). 2019. «PHOIBLE 2.0». Jena: Max Planck institute for the science of human history. Sist besøkt 21. april 2021.
<http://phoible.org>
- Myking, Johan. 1988. «Grammatiske kv-ord som sosiolingvistisk variabel». *Talemål i Bergen* 4, 5–38.
- Neteland, Randi. 2019. «Barns dialekttilegnelse – hvilken betydning har foreldrenes talemål?» I *Fonologi, sosiolingvistik og vitenskapsteori. Festskrift til Gjert Kristoffersen*, redigert av Jan Kristian Hognestad, Torodd Kinn og Terje Lohndal, 213–234. Oslo: Novus forlag.
- Nesse, Agnete. 1994. *Kollektiv og individuell variasjon i bergensdialekten*. Bergen: Målføresamlinga.
- Nornes, Marianne Valeberg. 2011. «Bergensk i Bergenhus. Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i Bergenhus bydel». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/10647>
- O’Grady, Willam. 2005. *How children learn language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandøy, Helge, Ragnhild Lie Anderson og Maria-Rosa Doublet. 2014. «The Bergen dialect splits in two». I *Stability and divergence in language contact. Factors and mechanisms*, redigert

av Kurt Braunmüller, Steffen Höder og Karoline Köhl, 239–263. Amsterdam: John Benjamins.

Selås, Magnhild og Randi Neteland. 2019. «Norwegian children's acquisition of the dialect feature *r*». *RASK – International Journal of Language and Communication* 49 (1): 5–23.

Serratrice, Ludovica. 2013. «The bilingual child». I *The handbook of bilingualism and multilingualism*, redigert av Tej. K. Bhatia og William C. Ritchie, 87–108. Chichester: Wiley-Blackwell.

Smith, Jennifer og Mercedes Durham. 2019. *Sociolinguistic variation in children's language. Acquiring community norms*. Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, Jennifer, Mercedes Durham og Liane Fortune. 2007. «'Mam, ma trousers is fa'in doon!': Community, caregiver and child in the acquisition of variation in a Scottish dialect». *Language Variation and Change* 19 (1): 63–99.

DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954394507070044>

Smith, Jennifer, Mercedes Durham og Liane Fortune. 2009. «Universal and dialect-specific pathways of acquisition: Caregivers, children, and t/d deletion». *Language Variation and Change* 21 (1): 69–95.

DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954394509000039>

Stjernholm, Karine. 2014. «Oslos sosiolingvistiske utvikling, eller en typologisk framstilling av utviklinga i oslomål». *Maal og Minne* 106 (2): 56–91.

<http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/219>

Sæther, Frank O. 1982. «Dialekt og miljø. En undersøkelse av dialekten til åtte seksåringer i et dialektblanda miljø». Hovudfagsoppgåve, Universitetet i Bergen.

Van Ommeren, Rikke. 2010. «Ja, jæi la an på å tåla oppdaling, ja: En sosiolingvistisk studie av språklige praksisformer blant voksne innvandrere i Oppdal». Masteroppgåve, NTNU.

Aarsæther, Finn. 2010. «The use of multiethnic youth language in Oslo». I *Multilingual urban Scandinavia. New linguistic practices*, redigert av Pia Quist og Bente Ailin Svendsen, 111–126. Bristol/Bufalo/Toronto: Multilingual Matters.

Abstract

The article presents an investigation of variation between word initial *k*- and *v*- in question words among kindergarten children in Bergen with Norwegian as a first or second language. The investigation uses insights from sociolinguistics as well as child language acquisition to discuss how the children acquire this sociolinguistic variable. The data material that forms the basis for the investigation is recordings of conversations between two or three children playing together in their kindergartens. While Myking's investigation of the same variable from 1988 pointed to a development

where word initial *v-* could go out of use the Bergen dialect, later investigations have shown that *v-* is still used, also by young people in Bergen. The present results show that the children use word-initial *v-* with surprising frequency – far more than young people and adults in Bergen.

Randi Neteland
Universitetet i Bergen
randi.neteland@uib.no

Magnhild Selås
Universitetet i Agder
magnhild.selas@uia.no

Ann-Kristin Helland Gujord
Universitetet i Bergen
ann-kristin.gujord@uib.no